

**Janusz Sierosławski**

**RAPORT Z BADANIA ANKIETOWEGO  
NA TEMAT UŻYWANIA SUBSTANCJI  
PSYCHOAKTYWNYCH PRZEZ STUDENTÓW  
STUDENCI 2004**

**WARSZAWA 2004**

## SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE .....	3
CEL I PRZEDMIOT BADANIA .....	3
METODA I MATERIAŁ BADAWCZY .....	4
WYNIKI .....	9
Picie napojów alkoholowych .....	9
Używanie innych substancji psychoaktywnych .....	17
Dostępność substancji psychoaktywnych .....	35
Problemy związane z używaniem substancji .....	39
Ryzyko związane z używaniem substancji psychoaktywnych w opiniach badanych .....	42
Postawy wobec substancji i ich używania .....	45
Zapobieganie używaniu substancji psychoaktywnych .....	50
PODSUMOWANIE .....	51
WNIOSKI I REKOMENDACJE .....	52

## **WPROWADZENIE**

Badanie przeprowadzone zostało z inicjatywy Barbary Labudy, Sekretarza Stanu w Kancelarii Prezydenta RP, w ramach akcji "Uczelnie Wolne od Narkotyków". Całość projektu została sfinansowana przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii ze środków budżetowych Ministra Zdrowia wydzielonych na badania oraz środków pochodzących z funduszy europejskich (Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii - EMCDDA).

Badanie jest wspólnym przedsięwzięciem Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii i Pracowni Badań Społecznych oraz Agencji Promocji Studentów Socjologii „PAPSS”. Agencja przygotowała wstępną wersję kwestionariusza, dopracowaną następnie przez Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii we współpracy z Pracownią Badań Społecznych. Terenowa część badania zrealizowana została przez Pracownię Badań Społecznych. Analiza wyników i opracowanie raportu należały do Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii.

## **CEL I PRZEDMIOT BADANIA**

Badanie miało na celu przede wszystkim pomiar natężenia zjawiska używania przez studentów substancji psychoaktywnych. Podstawowymi pytaniami badawczymi były zatem pytania o liczby studentów, którzy mieli doświadczenia z tego typu substancjami oraz o stopień nasilenia tych doświadczeń. Celem badania była jednak również próba identyfikacji i pomiaru czynników wpływających na rozmiary zjawiska, zarówno po stronie popytu jak podaży. W badaniu poruszono, zatem takie kwestie, jak dostępność substancji psychoaktywnych, zarówno w wymiarze fizycznym jak psychologicznym, gotowość do podjęcia prób z tymi środkami, przekonania na temat ich

szkodliwości, doświadczenia w zakresie problemów związanych z ich używaniem.

Wszystkie te kwestie zostały poddane pomiarowi ilościowemu w celu dokonania oszacowań dla młodzieży studiującej w całym kraju. Intencją tych oszacowań było dostarczenie wiedzy użytecznej przy planowaniu działań profilaktycznych w środowisku studenckim.

## **METODA I PRÓBA BADAWCZA**

Badanie zostało zrealizowane metodą ankietową z zastosowaniem kwestionariusza do samodzielnego wypełnienia.

Badanie zostało zrealizowane na próbie studentów uczących się w trybie dziennymi lub wieczorowym w wyższych szkołach państwowych oraz niepaństwowych. Objęcie badaniem tej populacji było podyktowane faktem, iż to właśnie osoby studiujące w ten sposób w pełni uczestniczą w życiu studenckim i w największym stopniu prowadzą wedle stereotypu „studencki stylu życia”. Osoby studiujące w trybie zaocznym nie zostały objęte badaniem, ponieważ w znacznie większym stopniu niż studenci dzienni i wieczorowi – charakteryzują się innym stylem życia często związanym z wykonywaną przez nich pracą zawodową. Badanie jest zatem reprezentatywne dla populacji studentów dziennych i wieczorowych. Ogółem ta zbiorowość liczy ponad 900 tysięcy osób, z czego około 10% stanowią studenci wieczorowi. Jednocześnie studenci dzienni i wieczorowi (nie uwzględniając zaocznych) stanowią około 22% osób w przedziale wiekowym 19-24 lata.

Badanie zostało zrealizowane w 71 różnych uczelniach. Próba badawcza liczyła 1545 osób. Sposób doboru próby gwarantował jej reprezentatywność pod względem: płci, roku studiów, trybu studiów (dzienny lub wieczorowy), wielkości miejscowości, w której znajduje się uczelnia oraz rodzaju uczelni (niepaństwowa lub państwowa, zaś wśród państwowych z podziałem na: uniwersytety, uczelnie artystyczne, akademie medyczne, uczelnie ekonomiczne, uczelnie pedagogiczne, uczelnie techniczne i rolnicze). Dobór próby miał charakter dwuetapowy. W pierwszym etapie spośród ponad 350

istniejących w Polsce szkół wyższych wylosowano uczelnie proporcjonalnie do ilości studiujących w nich osób na poszczególnych latach i w poszczególnych trybach studiów. Następnie w ramach poszczególnych uczelni dokonano losowania numerów indeksów studentów uczących się na określonych latach i w określonym trybie.

Z wylosowanymi w ten sposób studentami ankieterzy Pracowni Badań Społecznych przeprowadzili badanie. Ankieta miała charakter w pełni anonimowy i była wypełniana samodzielnie przez studentów w formie audytoryjnej. Sposób organizacji badania był tak dobrany, aby maksymalnie zwiększyć poczucie anonimowości badania oraz zminimalizować udział pracowników uczelni.

Realizacja części terenowej badania została zakończona 20 czerwca 2004.

Dane o rozkładzie cech społeczni-demograficznych w próbie zawiera tabela 1.

**Tabela 1. Rozkład cech społeczno-demograficznych w badanej próbie (odsetki badanych)**

Płeć	
mężczyźni	44,6
kobiety	55,4
Wiek	
18-19	8,8
20-21	41,1
22-23	33,8
24-25	13,2
26 i więcej	3,2
Stan cywilny	
kawaler/panna	96,0
żonaty/zamężna	3,8
rozwiedziony/rozwiedziona	0,2
Wielkość miejscowości (miejsce stałego zamieszkania)	
wieś	20,7
miasto do 5 tys. mieszkańców	5,8
miasto pow. 5 tys. do 50 tys. mieszkańców	22,8
miasto pow. 50 tys. do 200 tys.	20,5
miasto pow. 200 tys. mieszkańców	30,1
Wykształcenie ojca/opiekuna	
podstawowe	3,7
zasadnicze zawodowe	30,2
średnie	35,7
wyższe	30,4
Wykształcenie matki/opiekunki	
podstawowe	4,0
zasadnicze zawodowe	17,1
średnie	46,5
wyższe	32,5

Posiadanie dzieci	
bezdzielni	98,3
posiadający dziecko	1,7
Rok studiów	
Pierwszy	30,8
Drugi	24,4
Trzeci	20,1
Czwarty	13,3
Piąty lub szósty	11,5
Tryb studiów	
Dzienne	91,1
Wieczorowe	8,9
Rodzaj szkoły wyższej wg klasyfikacji MENiS	
Akademia medyczna	4,1
Akademia sztuk pięknych	1,2
Akademia wychowania fizycznego	0,6
Państwowa wyższa szkoła zawodowa	6,3
Politechnika	24,5
Uczelnia ekonomiczna	4,5
Uczelnia morska	1,3
Uczelnia pedagogiczna	5,7
Uczelnia rolnicza	10,4
Uczelnia teologiczna	1,4
Uniwersytet	38,1
Wojskowa	1,9
Status własnościowy uczelni	
Kościelna	3,7
Inna niepaństwowa	13,4
Państwowa	83,0
Wielość miejscowości w której znajduje się uczelnia	
Pow. 200 tys. mieszkańców	81,5
Do 200 tys. mieszkańców	18,5

Miejsce zamieszkania w czasie studiów	
Dom rodzinny	46,0
Akademik	18,0
Stacja	10,7
Mieszkanie wynajmowane lub użyczane	17,4
Mieszkanie własne	6,6
Inne	1,3
Z kim mieszka	
Rodzice	56,0
Rodzeństwo	31,6
Partner/partnerka	10,4
Żona/mąż	4,8
Znajomi, przyjaciele	42,6
Sam	7,1
Dochody	
do 200 zł	19,6
201-500 zł	34,7
501-1000 zł	31,6
1001 zł i więcej	13,0
Ocena sytuacji materialnej rodziców/opiekunów	
dochody nie są wystarczające	4,2
dochody są wystarczające	35,6
dochody są więcej niż wystarczające	50,9
Nie wiem/trudno powiedzieć	9,2
Stypendium socjalne	
otrzymuje	17,8
Nie otrzymuje	82,2
Stypendium naukowe	
otrzymuje	19,3
Nie otrzymuje	80,7



## WYNIKI

### Picie napojów alkoholowych

Napoje alkoholowe okazały się najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród studentów, podobnie jak ma to miejsce zarówno wśród młodzieży szkolnej jak i w reprezentacjach całej dorosłej części społeczeństwa.

W czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem piło jakiegokolwiek napoje alkoholowe 94,0% badanych. Warto zauważyć, że odsetki konsumentów alkoholu, definiowanych jako osoby, które piły jakiegokolwiek napój alkoholowy w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem, w przypadku studentów nie odbiegają znacznie od odsetków konsumentów stwierdzanych w badaniach na populacji osób dorosłych. W takich badaniach, zrealizowanych w 2002 r. odnotowano 86% tak zdefiniowanych konsumentów napojów alkoholowych.

**Tabela 2. Picie napojów alkoholowych w czasie ostatnich 12 miesięcy i w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem**

	<b>W czasie ostatnich 12 miesięcy</b>	<b>W czasie ostatnich 30 dni</b>
Piwo	92,0	79,7
Wino	80,9	45,1
Napoje spirytusowa	80,4	44,3
Napoje alkoholowe ogółem	94,0	86,8

Wyższy odsetek konsumentów wśród studentów jest efektem miejsca tej grupy w strukturze wieku. Jeśli porównamy studentów z grupą w wieku 18-19 lat badanych w 2002 r. to zobaczymy brak różnic – w grupie tej stwierdzono bowiem wówczas 92,1% konsumentów alkoholu.

Za wskaźnik względnie częstego używania alkoholu przyjęto picie w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Jakiegokolwiek napoje alkoholowe w tym czasie piło 86,9% studentów. Trzeba przypomnieć, że badanie było realizowane w czerwcu - okres ostatnich 30 dni przypadał zatem na maj, w zależności od tego kiedy, który z badanych wypełniał ankietę. Okres ten nie obejmował zatem świąt, karnawału, czy wakacji, które jak można przypuszczać szczególnie sprzyjają okazjom do picia.

**Tabela 3. Picie napojów alkoholowych w czasie ostatnich 12 miesięcy i w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem**

	W czasie ostatnich 12 miesięcy		W czasie ostatnich 30 dni	
	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety
Piwo	96,6	88,5	89,7	71,9
Wino	78,6	82,7	41,8	47,9
Napoje spirytusowa	88,9	73,7	56,8	34,5
Napoje alkoholowe ogółem	93,3	94,6	91,4	83,4

Rozpowszechnienie picia alkoholu okazało się zróżnicowane ze względu na płeć tylko gdy analizujemy picie w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (tabela 3). Wartości wskaźnika picia w czasie ostatnich 12 miesięcy dla mężczyzn i kobiet są niemal identyczne. Różnice między mężczyznami i kobietami nie są zbyt wielkie. Nie przekraczają one wartości 9 punktów procentowych. Wyniki te zdają się wskazywać na postęp procesu emancypacji kobiet – szczególnie w grupie ludzi młodych, zdobywających wyższe wykształcenie. Picie alkoholu w naszej kulturze to była raczej domena mężczyzn. Wśród ogółu dorosłych mieszkańców naszego kraju spotykamy wielokrotnie więcej pijących częściej mężczyzn, niż kobiet. Wśród studentów proporcje te są bardziej wyrównane.

**Tabela 4. Picie napojów alkoholowych w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem**

	<b>Piwo</b>	<b>Wino</b>	<b>Wódka</b>
Nie piłem	8,0	19,1	19,6
1-2 razy	7,1	20,4	19,1
3-5 razy	9,3	20,5	19,4
6-9 razy	12,2	17,3	15,8
10-19 razy	17,8	12,4	12,7
20-39 razy	15,1	5,4	6,3
40 razy lub więcej	30,5	4,9	7,1

Konsumpcję poszczególnych typów napojów alkoholowych prześledzimy najpierw na przykładzie doświadczeń alkoholowych zebranych w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem (tabela 4). Najwyższe odsetki konsumentów ma piwo (92% konsumentów). Wódka i wino są tylko trochę mniej popularne, charakteryzują się one niemal identycznym odsetkiem konsumentów – 80,9% oraz 80,4%.

**Tabela 5. Picie napojów alkoholowych w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem według płci**

	<b>Piwo</b>		<b>Wino</b>		<b>Wódka</b>	
	M	K	M	K	M	K
Nie piłem	3,4	11,5	21,4	17,3	11,1	26,3
1-2 razy	3,2	10,0	17,9	22,2	12,9	24,1
3-5 razy	3,4	14,0	18,1	22,3	20,2	18,7
6-9 razy	9,8	13,9	18,0	16,8	16,4	15,4
10-19 razy	17,0	18,6	13,2	11,9	17,9	8,6
20-39 razy	17,5	13,3	5,8	5,1	9,5	3,7
40 razy lub więcej	45,7	18,7	5,7	4,4	12,0	3,3

Płeć wprowadza istotne różnice w obrazie popularności poszczególnych trunków. W tabeli 5 zebrano dane o odsetkach studentów i studentek, którzy pili każdy z trunków w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem.

Wśród studentów na pierwszym miejscu jest piwo potem wódka i wino, wśród studentek na pierwszym miejscu jest także piwo, ale na drugim – wino, a wódka – dopiero na trzecim. W przypadku piwa i wódki odsetki pijących są wyższe wśród mężczyzn niż wśród kobiet, w przypadku wina mamy do czynienia z odwrotną prawidłowością.

Wielkości spożycia przy jednej okazji piwa, wina i wódki (tabele 6-8) są silnie zróżnicowane.

Typową ilością piwa konsumowaną przy jednej okazji przez studentów jest od 0,5 litra do litra (44,7%). Więcej niż dwa litry piwa przy jednej okazji wypijało 11,1% badanych.

**Tabela 6. Spożycie piwa przy jednej okazji**

Nie pił piwa w ciągu ostatnich 12 miesięcy	7,5
Mniej niż jedną zwykłą butelkę lub puszkę (poniżej 0,5 litra)	15,1
1-2 typowe butelki lub puszki (powyżej 0,5 do 1 litra)	44,7
3-4 typowe butelki lub puszki (powyżej 1 litra do 2 litrów)	21,7
Więcej niż 4 typowe butelki lub puszki (powyżej 2 litrów)	11,1

Typową dla „studenckiego” wzoru picia miarką wina są 1-3 kieliszki (100-300 gram). Przy jednej okazji wypijało tyle 43,2% badanych.

**Tabela 7. Spożycie wina przy jednej okazji**

Nie pił wina w ciągu ostatnich 12 miesięcy	12,6
Mniej niż jeden kieliszek (poniżej 100 gram)	20,9
1-3 kieliszków (od 100 gram do 300 gram)	43,2
Więcej niż 3 kieliszki, ale mniej niż butelkę (od 300 gram do 750 gram)	16,1
Butelkę lub więcej (750 gram lub więcej)	7,2

W rozkładzie spożycia napojów spirytusowych przy jednej okazji dominuje ostatnia kategoria – 250 gram lub więcej (27,4%).

**Tabela 8. Spożycie napojów spirytusowych przy jednej okazji**

Nie pił wina w ciągu ostatnich 12 miesięcy	18,9
Mniej niż jeden kieliszek (poniżej 50 gram)	9,5
1-2 kieliszki (powyżej 50 gram do 100 gram)	19,1
3-5 kieliszków (powyżej 100 gram do 250 gram)	25,2
Więcej niż 5 kieliszków (250 gram lub więcej)	27,4

Wielkość spożycia poszczególnych napojów przy jednej okazji jest zróżnicowana ze względu na płeć (tabele 9-11).

**Tabela 9. Spożycie piwa przy jednej okazji według płci**

	M	K
Nie pił piwa w ciągu ostatnich 12 miesięcy	3,2	10,8
Mniej niż jedną zwykłą butelkę lub puszkę (poniżej 0,5 litra)	4,3	23,3
1-2 typowe butelki lub puszki (powyżej 0,5 do 1 litra)	38,9	49,3
3-4 typowe butelki lub puszki (powyżej 1 litra do 2 litrów)	32,7	13,1
Więcej niż 4 typowe butelki lub puszki (powyżej 2 litrów)	20,9	3,5

**Tabela 10. Spożycie wina przy jednej okazji według płci**

	M	K
Nie pił wina w ciągu ostatnich 12 miesięcy	14,4	11,3
Mniej niż jeden kieliszek (poniżej 100 gram)	18,1	23,1
1-3 kieliszków (od 100 gram do 300 gram)	38,8	46,5
Więcej niż 3 kieliszki, ale mniej niż butelkę (od 300 gram do 750 gram)	17,1	15,2
Butelkę lub więcej (750 gram lub więcej)	11,5	3,9

**Tabela 11. Spożycie napojów spirytusowych przy jednej okazji**

	M	K
Nie pił wina w ciągu ostatnich 12 miesięcy	10,7	25,2
Mniej niż jeden kieliszek (poniżej 50 gram)	5,1	12,8
1-2 kieliszki (powyżej 50 gram do 100 gram)	13,0	23,7
3-5 kieliszków (powyżej 100 gram do 250 gram)	25,6	25,0
Więcej niż 5 kieliszków (250 gram lub więcej)	45,4	13,3

Przy każdym z napojów alkoholowych stwierdzić można większe spożycie przy jednej okazji u mężczyzn niż u kobiet. W przypadku piwa (tabela 9) konsumpcja u kobiet koncentruje się na poziomie do 1 litra. W mężczyzn ponad połowa wypija ponad 1 litr przy jednej okazji. W przypadku wina (tabela 10) różnice wydają się mniejsze, chociaż warto zauważyć, że jedną butelkę lub więcej przy jednej okazji wypija niemal trzykrotnie więcej mężczyzn niż kobiet. Jednocześnie odsetki pijących symbolicznie (1 kieliszek 100 gram lub mniej) u mężczyzn i u kobiet nie odbiegają tak bardzo od siebie. Zróżnicowanie jednorazowej konsumpcji wódki (tabela 11) widoczne jest na obu końcach rozkładu. Ponad dwukrotnie mniej mężczyzn niż kobiet pije wódkę symbolicznie (mniej niż 1 kieliszek 50 gram) i jednocześnie trzy i pół raza więcej mężczyzn niż kobiet wypija więcej niż ćwiartkę wódki przy jednej okazji.

Generalnie z przedstawionych w tabelach rozkładach wyczytać można różne funkcje pełnione przez poszczególne napoje. Wino wydaje się pełnić bardziej funkcje symboliczne. Wódka pozostaje w swojej tradycyjnej roli podstawowego napoju alkoholowego, dla wielu pełni funkcje intoksykacyjne. Picie piwa ma bardziej codzienny charakter, wydaje się, że czasem zastępuje napoje orzeźwiające.

**Tabela 12. Picie napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem**

	<b>Piwo</b>	<b>Wino</b>	<b>Wódka</b>
Nie piłem	20,3	54,9	55,7
1-2 razy	27,8	32,9	28,9
3-5 razy	22,2	8,3	9,6
6-9 razy	16,8	2,2	3,1
10-19 razy	9,1	1,0	2,0
20-39 razy	2,2	0,4	0,3
40 razy lub więcej	1,5	0,3	0,5

Dane dotyczące częstości picia poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (tabela 12) wskazują na piwo jako najczęściej pity napój alkoholowy. Częstość picia mierzona jest tu liczbą przypadków picia w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Warto zauważyć, że częstość picia wina i wódki jest podobna i znacznie niższa niż częstość picia piwa.

Częstość picia poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem jest różnicowana przez płeć respondentów (tabela 13).

**Tabela 13. Picie napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem według płci**

	<b>Piwo</b>		<b>Wino</b>		<b>Wódka</b>	
	M	K	M	K	M	K
Nie piłem	10,3	28,1	58,2	52,1	43,2	65,5
1-2 razy	20,6	33,7	29,4	35,8	33,5	25,3
3-5 razy	23,9	21,0	7,6	8,9	14,5	5,7
6-9 razy	23,4	11,4	3,0	1,7	4,8	1,7
10-19 razy	14,9	4,5	0,9	1,0	3,0	1,2
20-39 razy	4,2	0,6	0,5	0,3	0,2	0,4
40 razy lub więcej	2,7	0,6	0,4	0,2	0,8	0,2

Najsłabsze zróżnicowanie dotyczy picia wina. Mężczyźni w porównaniu do kobiet w nieco większym odsetku nie pili tego napoju w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem i jednocześnie w nieznacznie wyższym odsetku pili co najmniej 6 razy w tym czasie. Największe zróżnicowanie pojawia się w przypadku piwa. Ponad dwukrotnie mniej mężczyzn niż kobiet nie piło piwa w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem, zaś ponad dwa i pół razy więcej mężczyzn niż kobiet piło co najmniej 6 razy w tym czasie.

W badaniu przyjęto obiektywną miarę nadmiernego spożycia przy jednej okazji. Taką miarą było 5 drinków lub więcej. W tabeli 14 zestawiono odsetki badanych, którym zdarzało się przekraczać tą miarę.

**Tabela 14. Picie nadmierne w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (wypicie 5 lub więcej drinków z rzędu)**

Ani razu	51,1
1 raz	15,8
2 razy	13,1
3-5 razy	12,4
6-9 razy	4,8
10 lub więcej razy	2,9

W czasie ostatnich 30 dni prawie połowie badanych (48,9%) zdarzyło się chociaż raz wypić co najmniej 5 drinków przy jednej okazji. Warto zauważyć, że 20,1% badanych wypijało ponad 5 drinków przy jednej okazji co najmniej co dziesięć dni.

Picie ekscesywne okazało się silnie zróżnicowane ze względu na płeć (tabela 15).



**Tabela 15. Picie nadmierne w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (wypicie 5 lub więcej drinków z rzędu) według płci**

	Mężczyźni	Kobiety
Ani razu	38,6	61,0
1 raz	15,8	15,7
2 razy	14,6	12,0
3-5 razy	17,6	8,1
6-9 razy	8,2	2,1
10 lub więcej razy	5,1	1,1

Wśród mężczyzn 61,4% chociaż raz wypilo piło nadmiernie w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Analogiczny odsetek dla kobiet wynosi 39,0%. Trzeba też dodać, że 30,9% studentów wypijało ponad 5 drinków przy jednej okazji co najmniej co dziesięć dni, podczas gdy dla kobiet analogiczny wskaźnik wynosił 11,3%.

### **Używanie substancji psychoaktywnych**

Do pomiaru używania substancji nielegalnych zastosowano pytania zamknięte. Respondentom przedstawiono w ankiecie listę środków z prośbą o zaznaczenie tych, które kiedykolwiek używali. Ponadto proszono ich o zaznaczenie środków, które przyjmowali w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem oraz ostatnich 30 dni przed badaniem. Potwierdzenie używania danego środka kiedykolwiek w życiu oznacza, że badany ma już za sobą pierwsze doświadczenia, nie przesądza natomiast kwestii aktualnego używania narkotyków. Za wskaźnik aktualnego używania przyjmuje się zwykle używanie w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem. Okres ostatnich 30 dni przed badaniem można przyjąć za wskaźnikowy dla względnie częstego, okazjonalnego używania. Używanie narkotyków, podobnie jak picie alkoholu, w większości przypadków nie ma charakteru regularnego, chyba że wiąże się z uzależnieniem. Stąd trudno mieć pewność, że wszyscy badani, którzy

zadeklarowali kontakt z danym środkiem w czasie ostatnich 30 dni na pewno używają go co najmniej raz na miesiąc. Można jednak założyć, z dużym przybliżeniem, że proporcje używających raz na miesiąc wśród tych, którzy nie używali w ostatnim miesiącu są zbliżone do proporcji używających rzadziej, a potwierdzających używanie w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Przy takim założeniu proporcja używających w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem odpowiadałaby w bardzo dużym przybliżeniu proporcji używających, co najmniej, raz na miesiąc.

Dane z rozkładami odpowiedzi na pytanie o używanie poszczególnych środków kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy i w czasie ostatnich 30 dni zawarto w tabeli 16.

**Tabela 16. Używanie substancji psychoaktywnych kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy i w czasie ostatnich 30 dni**

	<b>Kiedykolwiek w życiu</b>	<b>W czasie ostatnich 12 miesięcy</b>	<b>W czasie ostatnich 30 dni</b>
Substancje wziewne	1,1	0,1	0,1
Marihuana lub haszysz	35,6	20,6	10,0
Amfetamina	11,1	3,7	1,5
Ecstasy	4,7	2,9	1,2
LSD	3,4	0,9	0,2
Grzyby halucynogenne	3,8	0,8	0,3
Crack	0,2	0,1	0,1
Heroina	0,4	-	-
Polska heroina, tzw. "kompot"	0,2	-	-
Kokaina	1,2	0,3	0,1
Sterydy anaboliczne	1,2	0,1	0,1
Leki uspokajające i nasenne bez wskazań medycznych	4,1	2,1	1,1

Na pierwszym miejscu pod względem rozpowszechnienia eksperymentowania znajdują się przetwory konopi indyjskich, czyli marihuana lub haszysz. Chociaż raz w życiu próbowało ich 35,6% badanych. Do aktualnych użytkowników zalicza się 20,6% badanych, a do przyjmowania w czasie ostatnich 30 dniach przyznało się 10,0%. Na drugim miejscu pod względem rozpowszechnienia lokuje się amfetamina – 11,1% eksperymentujących, 3,7% użytkowników i 1,5% używających często. Trzecie miejsce należy do ekstazy - odpowiednio 4,7%, 2,9% i 1,2%. LSD używało, chociaż raz w czasie całego życia 3,4% badanych, w czasie ostatnich 12 miesięcy – 0,9% i w czasie ostatnich 30 dni – 0,2% badanych. Podobne do rozpowszechnienie używania ekstazy jest rozpowszechnienie używania leków uspokajających i nasennych bez przepisu lekarza. Chociaż raz w życiu używało ich 4,1% badanych, chociaż raz w czasie 12 miesięcy przed badaniem 2,1% i w czasie ostatnich 30 dni – 1,1%.

Rozpowszechnienie pozostałych środków nie przekracza granicy 1,5%, gdy chodzi o eksperymentowanie. Niektóre ze środków (heroina, polska heroina), pojawiają się tylko w doświadczenia z całego życia, nie występują natomiast w ogóle w odpowiedziach na pytanie o ostatnie 12 miesięcy. Nie oznacza to oczywiście, że wśród studentów nie ma w ogóle osób używających aktualnie tych środków, jest ich jednak na pewno tak niewiele, że nawet przy zastosowaniu bardzo dużej próby, są oni nie do uchwycenia.

Wskaźnikiem istotnym z profilaktycznego punktu widzenia jest używanie w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem. Studenci, którzy używali danej substancji kiedyś w przeszłości, a nie sięgali po nią w czasie ostatnich 12 miesięcy, to osoby obarczone jakimiś doświadczeniami z substancjami, ale obecnie niebiorące. Fakt posiadanie takich doświadczeń nie musi rzutować na obecną sytuację studenta, ani tym bardziej na jego przyszłość. Nie wydaje się, aby osoby takie potrzebowały obecnie jakiś specjalnych oddziaływań.

Jak przekonują wyniki badania zdecydowanie największym rozpowszechnieniem aktualnego używania cieszą się marihuana i haszysz.

Już ponad 1/5 studentów zaliczyć można do grupy okazjonalnych użytkowników, których objąć trzeba oddziaływaniami profilaktycznymi.

Wprawdzie frakcje okazjonalnych użytkowników amfetamina i ekstazy są znacznie mniej liczne, to jednak środki te należą do grupy narkotyków bardziej niebezpiecznych.

Wskaźniki używania poszczególnych substancji chociaż raz w życiu odnotowane w badaniu studentów są nieco niższe od wskaźników uzyskanych w badaniu uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych (wiek 17-18 lat) przeprowadzonym w 2003 roku w ramach programu europejskich badań szkolnych ESPAD. Szczególnie duża różnica występuje w przypadku wskaźników aktualnego - okazjonalnego i częstego używania substancji nielegalnych, zwłaszcza amfetaminy. Oznacza to, że środowiska młodzieży szkolnej wydają się bardziej zagrożone problemem narkotyków niż środowisko studenckie.

W przypadku większości środków istotne zróżnicowanie rozpowszechnienia używania wiąże się z płcią (tabela 17). Brak większych różnic występuje tylko w przypadku substancji o nikłym rozpowszechnieniu, takich jak np. substancje wziewne. Większe zróżnicowanie pojawia się gdy analizujemy doświadczenia z całego życia badanych. Wskaźniki używania w czasie ostatnich 12 miesięcy i ostatnich 30 dni przed badaniem w nieco mniejszym stopniu zależna są od płci badanych.

**Tabela 17. Używanie substancji psychoaktywnych kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy i w czasie ostatnich 30 dni**

	Kiedykolwiek w życiu		W czasie ostatnich 12 miesięcy		W czasie ostatnich 30 dni	
	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety
Substancje wziewne	1,5	0,7	-	0,2	0,2	-
Marihuana lub haszysz	46,5	26,8	28,6	14,2	14,4	6,6
Amfetamina	12,8	9,8	5,6	2,4	2,3	1,1
Ecstasy	7,3	2,6	4,2	1,9	1,7	0,9
LSD	4,7	2,3	1,1	0,7	0,1	0,2
Grzyby halucynogenne	4,9	2,8	1,6	0,1	0,7	-
Crack	0,4	0,1	-	-	0,2	-
Heroina	0,6	0,3	-	-	-	-
Polska heroina, tzw. "kompot"	0,4	-	-	-	-	-
Kokaina	2,2	0,5	0,4	0,3	0,3	0,2
Sterydy anaboliczne	2,1	0,4	0,2	-	0,1	-
Leki uspokajające i nasenne bez wskazań medycznych	2,9	5,0	1,4	2,5	0,5	1,5

Dotychczasowa analiza pokazała nam rozpowszechnienia używania poszczególnych substancji. Teraz wprowadźmy ogólny wskaźnik okazjonalnego używania jakiejkolwiek substancji nielegalnej. Do tak określonej grupy użytkowników zaliczać będziemy osoby, które w czasie ostatnich 12 miesięcy przyjęły, chociaż raz, jakąkolwiek nielegalną substancję psychoaktywną. Takich osób było w próbie 21,7%. Nie trudno zauważyć, że odsetek ten jest niewiele większy niż odsetek okazjonalnych użytkowników marihuany i haszyszu. Tylko 1,1% badanych należało do grupy osób, które w czasie ostatnich 12 miesięcy nie używały przetworów konopi a używały innych nielegalnych środków.

W tabeli 18 znajdujemy dane dotyczące rozpowszechnienia okazjonalnego używania narkotyków w różnych grupach wyróżnionych ze względu na cechy społeczno-demograficzne.

**Tabela 18. Używanie nielegalnych substancji psychoaktywnych w czasie ostatnich 12 miesięcy wg cech społeczno-demograficznych**

	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
	29,1	15,7	21,7*
<b>Wiek</b>			
18-19	36,1	15,4*	24,2
20-21	31,1	14,3	22,1
22-23	26,4	14,9	19,5
24-25	25,8	25,6	25,7
26 i więcej	24,9	-	15,1
<b>Stan cywilny</b>			
kawaler/panna	29,0	15,8	21,7
żonaty/zamężna lub rozwiedziony/rozwiedziona	33,1	11,1	21,7
<b>Wielkość miejscowości (miejsce stałego zamieszkania)</b>			
Wieś lub miasto do 5 tys. mieszkańców	25,8*	14,8	19,7*
miasto pow. 5 tys. do 50 tys. mieszkańców	30,3	14,8	21,5
miasto pow. 50 tys. do 200 tys.	40,4	18,8	28,3
miasto pow. 200 tys. mieszkańców	23,8	14,8	18,9
<b>Wykształcenie ojca/opiekuna</b>			
podstawowe lub zasadnicze zawodowe	24,7	13,1	18,3
średnie	32,3	14,9	22,2
wyższe	29,0	19,0	23,8
<b>Wykształcenie matki/opiekunki</b>			
podstawowe lub zasadnicze zawodowe	23,4*	10,7	16,1*
średnie	25,7	16,7	20,6
wyższe	35,7	16,9	25,9

Rok studiów			
Pierwszy	35,4	15,3*	25,2*
Drugi	26,8	13,9	20,2
Trzeci	22,1	10,5	15,4
Czwarty	24,6	24,8	24,7
Piąty lub szósty	29,9	18,1	23,0
Tryb studiów			
Dzienne	29,1	15,2	21,4
Wieczorowe	28,7	20,2	23,7
Status własnościowy uczelni			
Niepaństwowa w tym kościelna	26,8	14,1	20,4
Państwowa	29,6	16,0	21,9
Wielość miejscowości w której znajduje się uczelnia			
Pow. 200 tys. mieszkańców	27,2*	14,8	20,5*
Do 200 tys. mieszkańców	38,7	19,0	26,8
Miejsce zamieszkania w czasie studiów			
Dom rodzinny	27,5	14,1*	20,4
Akademik	30,0	13,1	20,9
Stancja	33,9	10,3	20,8
Mieszkanie wynajmowane lub użyczane	33,6	20,6	25,8
Mieszkanie własne	22,0	28,1	26,1
Z kim mieszka			
Rodzice	26,7*	14,9	20,5
Bez rodziców	33,2	17,5	23,9
Dochody			
do 200 zł	19,7*	11,4	15,4*
201-500 zł	27,6	15,1	20,3
501-1000 zł	32,3	16,5	23,6
1001 zł i więcej	39,0	20,7	29,1

Ocena sytuacji materialnej rodziców/opiekunów			
dochody nie są wystarczające	30,9	4,7	12,7
dochody są wystarczające	29,0	14,4	21,0
dochody są więcej niż wystarczające	26,3	17,4	21,3
Nie wiem/trudno powiedzieć	37,1	12,4	23,6
Stypendium socjalne			
otrzymuje	29,5	12,1	19,1
Nie otrzymuje	29,0	16,7	22,3
Stypendium naukowe			
otrzymuje	25,5	16,5	19,4
Nie otrzymuje	29,9	15,6	22,4

\* Różnice istotne statystycznie na poziomie istotności  $p < 0,05$

Jak przekonują dane z tabeli, okazjonalne używanie substancji nielegalnych jest silnie zróżnicowane ze względu na cechy społeczno-demograficzne badanych.

Mężczyźni w niemal dwukrotnie większym odsetku niż kobiety zaliczają się do grona okazjonalnych użytkowników narkotyków.

Rozpowszechnienie okazjonalnego używania wiąże się z wiekiem. Dla całej zbiorowości studentów związek ten ma charakter krzywoliniowy. Z najwyższym rozpowszechnieniem mamy do czynienia w grupie wiekowej 24-25 lat (25,7%), a następnie w grupie najmłodszych tj. 18-19 lat (24,2%). Najbardziej okazjonalnych użytkowników spotykamy wśród młodzieży studenckiej w wieku 22-23 lata (19,5%). Powiązanie okazjonalnego używania narkotyków z wiekiem badanych modyfikowane jest przez płeć respondentów. Wśród mężczyzn obserwujemy liniowy związek – w miarę przechodzenia do coraz starszych grup wiekowych maleje odsetek okazjonalnych użytkowników narkotyków. Trzeba jednak dodać, że zróżnicowanie związane z wiekiem wśród mężczyzn nie jest istotne statystycznie. Analogiczne zróżnicowanie wśród studentek jest natomiast istotne statystycznie, chociaż przybiera inny kształt. Najwyższy odsetek odnotować trzeba w grupie wieku 24-25 lat



(25,6%). W młodszych grupach wiekowych frakcja użytkowniczek jest wyraźnie niższa i słabo zróżnicowana (14,3%-15,4%).

Rozpowszechnienie okazjonalnego używania narkotyków nie jest zależne od stanu cywilnego badanych. Osoby używające narkotyków w czasie ostatnich 12 miesięcy spotykamy z jednakową częstością wśród osób, które nie weszły w związek małżeński jak i wśród tych, którzy taki krok mają już za sobą. Pewne sygnały zróżnicowania pojawiają się, gdy analizujemy osobno mężczyzn i kobiety – nie są one jednak istotne statystycznie. Wśród studentów odsetek okazjonalnych użytkowników jest wyższy w grupie osób, które są lub były żonate, wśród studentek obserwujemy odwrotną tendencję.

Istotnym statystycznie czynnikiem okazjonalnego używania narkotyków jest wielkość miejscowości zamieszkania respondentów. Najwyższe rozpowszechnienie spotykamy w grupie studentów wywodzących się z miast liczących 50-200 tys. mieszkańców. Wśród studentów z mniejszych miastach i ze wsi rozpowszechnienie jest słabiej zróżnicowane i sporo niższe niż w miastach średniej wielkości. Studenci z miast dużych (ponad 200 tys. mieszkańców) charakteryzują się najniższym rozpowszechnieniem. Uwzględnienie dodatkowo czynnika płci w analizie pokazuje, że zależność jest istotna statystycznie tylko wśród mężczyzn. Praktycznie całe zróżnicowanie koncentruje się wśród mężczyzn, w grupie kobiet obserwujemy jedynie niewielką nadwyżkę użytkowniczek pochodzących z miast liczących 50-200 tys. mieszkańców.

Wykształcenie ojców badanych nie wprowadza istotnego statystycznie zróżnicowanie. Inaczej jest w przypadku wykształcenia matek badanych. Odsetek okazjonalnych użytkowników narkotyków rośnie wraz ze wzrostem wykształcenia ich matek. Zależność to jest również istotna statystycznie wśród mężczyzn analizowanych osobno, nie utrzymuje się natomiast wśród kobiet. W grupie mężczyzn wyraźny wzrost odsetka użytkowników notuje się przy przejściu do kategorii wykształcenia wyższego. Warto zauważyć, że wśród kobiet największe zróżnicowanie pojawia się po przejściu do kategorii wykształcenia średniego, chociaż nie jest ono istotne statystycznie.

Rok studiów wprowadza zróżnicowanie do rozpowszechnienia okazjonalnego używania narkotyków podobne w kształcie do zróżnicowania związanego z wiekiem. W tym przypadku także istotne statystycznie różnice dotyczą całej zbiorowości studentów i kobiet analizowanych osobno. Warto zauważyć, że wśród studentów najwyższy odsetek okazjonalnych użytkowników spotykamy na pierwszym roku studiów (35,4%), zaś wśród studentek na czwartym roku studiów (24,8%).

Tryb studiów nie wiąże się z okazjonalnym używaniem narkotyków w sposób istotny statystycznie. Podobnie jest ze statusem własnościowym uczelni.

Wielkość miasta, w którym znajduje się uczelnia różnicuje badanych – wśród tych, którzy studiują w mieście liczącym do 200 tys. mieszkańców spotykamy częściej osoby używające narkotyków, niż wśród tych, którzy studiują w miastach powyżej 200 tys. mieszkańców. Konstatacja ta odnosi się nie tylko do całej zbiorowości studenckiej ale także do mężczyzn analizowanych osobno. Wynik ten wydaje się zaskakujący, bowiem rozpowszechnienie używania narkotyków bywa zwykle wyższe w wielkich miastach. Jak pokazują wyniki tego badania, studenci wyłamują się z tej ogólnej prawidłowości.

Okazjonalne używanie narkotyków wiąże się w istotny statystycznie sposób z miejscem zamieszkania w czasie studiów, ale tylko w grupie kobiet analizowanych osobno. Dla całej zbiorowości oraz dla mężczyzn związek ten nie jest istotny statystycznie. Używaniu narkotyków wśród studentek sprzyja zamieszkiwanie w mieszkaniu własnym, wynajętym lub użyczonym. W grupie mężczyzn natomiast istotną rolę odgrywa zamieszkiwanie z rodzicami. Czynniki te nie są istotne statystycznie dla kobiet i w całej zbiorowości studenckiej. Studenci płci męskiej mieszkający bez rodziców istotnie częściej zaliczają się do użytkowników narkotyków niż mieszkający z rodzicami.

Istotne statystycznie zróżnicowanie wprowadza poziom dochodów. Zarówno wśród wszystkich studentów, jak i wśród mężczyzn analizowanych osobno, w miarę wzrostu poziomu dochodów rośnie odsetek okazjonalnych użytkowników narkotyków.

Inne wskaźniki sytuacji materialnej, takie jak ocena dochodów rodziców, czy otrzymywanie przez studenta stypendium socjalnego nie wpływa na rozpowszechnienie używania narkotyków. Także otrzymywanie stypendium naukowego nie zmienia prawdopodobieństwa sięgania po narkotyki.

Kolejne pytania kwestionariusza dotyczyły kwestii inicjacji używania substancji. W pierwszym pytaniu na ten temat prosiliśmy ankietowanych o określenie typu środka przyjętego jako pierwszy w życiu (tabela 19).

W tej roli najczęściej pojawiają się przetwory konopi. Środek ten wystąpił w roli inicjującego u blisko 86% badanych. Tylko nieliczni inicjowali swoje przygody z narkotykami przy użyciu innych środków. Na przykład przy użyciu amfetaminy inicjacje przeszło tylko niewiele więcej niż 5% badanych. Każdy z pozostałych środków pojawiał się w odpowiedziach na pytanie o inicjację u mniej niż 2,5% respondentów.

**Tabela 19. Inicjacja – typ środka**

Kleje, rozpuszczalniki i inne substancje wziewne	
Marihuana lub haszysz	8
Amfetamina	
Ecstasy	
LSD	
Grzyby halucynogenne	
Sterydy anaboliczne	
Wydawane na receptę leki nasenne i uspokajające używane bez recepty	
Inny środek	

Drugie pytanie miało za zadanie identyfikację źródła zaopatrzenia w środek, który posłużył do inicjacji. Najczęściej wybierana przez badanych odpowiedź to: „dostałem/am od znajomego/znajomej” – 72,2% (tabela 20). Niekiedy pierwsza w życiu substancja została zakupiona u kogoś znajomego – 12,2%. Niemal nie zdarza się zakup u obcej osoby (3,1%).

**Tabela 20. Inicjacja – sposób zdobycia środka**

dostałem/am od kogoś z rodziny	
dostałem/am od znajomej/znajomego	7
dostałem/am od obcej osoby	
kupiłem/am od kogoś z rodziny	
kupiłem/am od znajomej/znajomego	1
kupiłem/am od obcej osoby	
inny sposób	

W jednym z pytań kwestionariusza prosiliśmy badanych o wskazanie powodów używania środków psychoaktywnych (tabela 21).

**Tabela 21. Powody używania środków odurzających w czasie ostatnich 12 miesięcy (odsetki badanych, którzy używali środków odurzających w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem)**

Dla przyjemności	83,1
Dla relaksu, wyluzowania, odprężenia	77,4
Aby przeżyć coś niezwykłego	34,0
Aby nie odstawać od grupy	6,6
Żeby zwrócić na siebie uwagę otoczenia	1,3
Aby dodać sobie odwagi w kontaktach z innymi	6,6
Bo musiałem/am się czegoś nauczyć/szybko nauczyć	7,7
Żeby mieć więcej energii do zabawy	21,4
Chciałem/am zapomnieć o problemach	24,1
Żeby nie spać	4,6
Żeby mniej jeść	1,5
Nie miałem/am nic innego do roboty, z nudów	18,4
Inne powody	13,3
Nie pamiętam powodów	13,9

Najczęściej wymienianymi powodami sięgnięcia po jakąś substancję była chęć uzyskania przyjemności – 83,1% badanych, którzy używali narkotyków w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem oraz chęć osiągnięcia relaksu, wyluzowania, odprężenia – 77,4%.

Należy zwrócić uwagę, że studenci tylko w 6,6% stwierdzali, że używają narkotyków, aby nie odstawać od grupy. Oznaczać to może, że trzeba z większą rezerwą patrzeć na – często podnoszony przez osoby zajmujące się profilaktyką – nacisk grupowy jako czynnik rozprzestrzeniania się zjawiska, przynajmniej w grupie studentów.

Wyniki zgromadzone w tabeli 21 pokazują, że taki powód używania środków odurzających jak potrzeba szybkiego nauczenia się czegoś należy do rzadszych powodów. Wymieniło go tylko 7,7% badanych, którzy używali jakichś środków w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem. Gdyby odnieść tę proporcję to wszystkich studentów, to okazałoby się, że w nauce pomaga sobie przy użyciu substancji 1,6% wszystkich studentów.

Powody używania substancji wskazywane przez badanych w niewielkim stopniu różnicuje płeć badanych (tabela 22).

Większość powodów wskazywana była przez podobne odsetki mężczyzn i kobiet. Większe różnice odnotować trzeba w przypadku „chęci uzyskania większej energii do zabawy” wskazywanych częściej przez kobiety oraz „braku zajęcia, nudy” wymienianej częściej przez mężczyzn.

**Tabela 22. Powody używania środków odurzających w czasie ostatnich 12 miesięcy wg płci (odsetki badanych)**

	Mężczyźni	Kobiety
Dla przyjemności	81,2	85,8
Dla relaksu, wyluzowania, odprężenia	81,8	71,4
Aby przeżyć coś niezwykłego	34,2	34,0
Aby nie odstawać od grupy	7,0	6,0
Żeby zwrócić na siebie uwagę otoczenia	0,7	2,1
Aby dodać sobie odwagi w kontaktach z innymi	6,3	7,2
Bo musiałem/am się czegoś nauczyć/szybko nauczyć	7,2	8,3
Żeby mieć więcej energii do zabawy	15,9	29,8
Chciałem/am zapomnieć o problemach	23,7	24,0
Żeby nie spać	5,7	3,0
Żeby mniej jeść	0,3	3,3
Nie miałem/am nic innego do roboty, z nudów	22,5	12,7
Inne powody	16,2	9,9
Nie pamiętam powodów	13,2	15,2

Najbardziej rozpowszechnioną nielegalną substancją psychoaktywną są przetwory konopi. Stąd potrzeba dokładniejszego przyjrzenia się okolicznościom w jakich jest używana. Dane na ten temat zawiera tabela 23.

Marihuana lub haszysz używane są przede wszystkim w czasie imprez domowych nazywanych niegdyś prywatkami. W czasie takich imprez używało tych substancji 71,6% spośród badanych, których zaliczamy do okazjonalnych użytkowników przetworów konopi. Na drugim miejscu pod względem częstości pojawiania się jest używanie na świeżym powietrzu (ulica park) – 57,4%. Używanie w trakcie przebywania na uczelni pojawiło się tylko w wypowiedziach 10% okazjonalnych użytkowników konopi, czyli dotyczyć może tylko ok. 2% wszystkich studentów.

**Tabela 23. Okoliczności palenia marihuany w czasie ostatnich 12 miesięcy (odsetki badanych)**

Podczas imprez domowych	71,6
Podczas imprez w akademiku	32,8
W barach/pubach	31,5
W klubach/dyskotekach/na koncertach	35,2
Gdy byłem(a)m sam(a) w domu/akademiku	13,8
Na świeżym powietrzu (park, ulica)	57,4
W trakcie przybywania na uczelni	10,4

Okoliczności używania przetworów konopi różnicowane są przez płeć respondentów (tabela 24).

**Tabela 24. Okoliczności palenia marihuany w czasie ostatnich 12 miesięcy wg płci (odsetki badanych)**

	Mężczyźni	Kobiety
Podczas imprez domowych	68,2	77,0
Podczas imprez w akademiku	36,6	26,8
W barach/pubach	38,5	20,7
W klubach/dyskotekach/na koncertach	41,0	26,2
Gdy byłem(a)m sam(a) w domu/akademiku	18,8	6,0
Na świeżym powietrzu (park, ulica)	66,1	43,6
W trakcie przybywania na uczelni	15,2	2,9

Mężczyźni częściej wymieniali niemal wszystkie okoliczności używania marihuany lub haszyszu. Kobiety częściej wskazywały jedynie na imprezy domowe jako okoliczność używania tych substancji.

Palenie marihuany lub haszyszu jest elementem życia towarzyskiego. Samotne palnie zdarza się bardzo rzadko. Spośród studentów, którzy używali przetworów konopi w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem, ci którzy robili to zazwyczaj sami stanowili tylko 0,7%. Okazjonalni użytkownicy, którzy palili marihuanę czasem sami, a czasem w towarzystwie stanowili dalsze 5,8%. Jeśli odejmiemy jeszcze badanych, którzy wybrali odpowiedź „trudno powiedzieć” – 1,2%, to o pozostałych 92,3% możemy powiedzieć, że palą marihuanę lub haszysz zazwyczaj w towarzystwie.

Spośród różnych sposobów zaopatrywania się w środki odurzające (tabela 25) badani najczęściej wskazywali na otrzymywanie od kogoś znajomego (60,6%) lub kupowanie od kogoś znajomego (22,2%). Praktycznie nie zdarza się kupowanie od kogoś z rodziny, a bardzo rzadko – dostawanie od kogoś obcego. Warto zauważyć, że nie częste jest też kupowanie od obcych osób, zakupu zwykle dokonuje się u znajomych.

**Tabela 25. Sposoby zaopatrywania się w środki odurzające w czasie ostatnich 12 miesięcy (odsetki badanych, którzy wchodzili w posiadanie środków odurzających)**

Dostawałem/am od kogoś z rodziny	4,0
Dostawałem/am od znajomej/znajomego	60,6
Dostawałem/am od obcej osoby	1,3
Kupowałem/am od kogoś z rodziny	-
Kupowałem/am od znajomej/znajomego	22,2
Kupowałem/am od obcej osoby	4,4
Inny sposób	7,3

Sposoby zaopatrywania się w środki odurzające okazały się zróżnicowane ze względu na płeć badanych (tabela 26).



**Tabela 26. Sposoby zaopatrywania się w środki odurzające w czasie ostatnich 12 miesięcy wg płci (odsetki badanych, którzy wchodzili w posiadanie środków odurzających)**

	Mężczyźni	Kobiety
Dostawałem/am od kogoś z rodziny	2,5	6,0
Dostawałem/am od znajomej/znajomego	52,8	72,2
Dostawałem/am od obcej osoby	2,0	-
Kupowałem/am od kogoś z rodziny	-	-
Kupowałem/am od znajomej/znajomego	28,1	13,5
Kupowałem/am od obcej osoby	6,0	2,3
Inny sposób	8,5	6,0

Mężczyźni częściej wchodzili w posiadanie środków poprzez zakup, zaś kobiety częściej otrzymywały je za darmo.

Środki odurzające pozyskiwane były przez badanych w wielu różnych miejscach (tabela 27). Najczęściej wymieniano w tym kontekście imprezę lub prywatkę (36,6%), ulice, park, dworzec itp. (24,7%), akademik (17,5%) oraz pub, dyskotekę lub klub studencki (16,5%). Bardzo rzadko miejscem pozyskania narkotyku była uczelnia – 5,0%.

**Tabela 27. Miejsca zaopatrywania się w środki odurzające w czasie ostatnich 12 miesięcy (odsetki badanych, którzy wchodzili w posiadanie środków odurzających)**

W aptece, w sklepie	4,1
Na ulicy, w parku, na dworcu, w metrze	24,7
Na klatkach schodowych	7,1
Na uczelni	5,0
W akademiku, domu/hotelu studenckim	17,5
W miejscu pracy	1,3
W pubie, na dyskotecce, w klubie studenckim	16,5
Na imprezie, prywatce	36,6
W mieszkaniu dealera	12,7
Inne miejsce	12,4

Miejsca, gdzie studenci zwykle zdobywają narkotyki znacznie różnią się od miejsc gdzie zdobywają je studentki (tabela 28).

Studenci znacznie częściej niż studentki zaopatrują się w narkotyki w takich miejscach jak: na ulicy, w parku, na dworcu oraz w mieszkaniu dealera. Studentki natomiast wchodzą w posiadanie narkotyków częściej na imprezach czy prywatkach.

**Tabela 28. Miejsca zaopatrywania się w środki odurzające w czasie ostatnich 12 miesięcy wg płci (odsetki badanych, którzy wchodzili w posiadanie środków odurzających)**

	Mężczyźni	Kobiety
W aptece, w sklepie	1,9	6,6
Na ulicy, w parku, na dworcu, w metrze	33,5	11,8
Na klatkach schodowych	10,6	1,9
Na uczelni	5,6	4,1
W akademiku, domu/hotelu studenckim	16,7	18,5
W miejscu pracy	-	3,2
W pubie, na dyskotecce, w klubie studenckim	17,1	15,8
Na imprezie, prywatce	29,5	47,7
W mieszkaniu dealera	16,1	7,8
Inne miejsce	14,1	9,9

### **Dostępność substancji psychoaktywnych w ocenach studentów**

Dostępność poszczególnych substancji psychoaktywnych badano pytając respondentów o to, na ile trudne byłoby dla nich zdobycie każdej z nich, gdyby tego chcieli. Skala odpowiedzi wyznaczona była z jednego krańca przez odpowiedź „Nie możliwe”, a z drugiego - „Bardzo łatwe”. Pozostawiono też możliwość odpowiedzi „nie wiem”. Ocenie badanych poddano dostępność leków uspokajających i nasennych oraz poszczególnych substancji nielegalnych.

Rozkład odpowiedzi na pytanie o stopień łatwości zdobycie poszczególnych substancji zawiera tabela 29.

Studenci deklaruje w znacznej części łatwy lub bardzo łatwy dostęp do substancji nielegalnych. Odsetki badanych, którzy uważają, że środki nielegalne są bardzo trudne bądź niemożliwe do zdobycia wahają się od 8,9% w przypadku przetworów konopi indyjskich do 26,8% w przypadku polskiej heroiny. Analogiczne odsetki stwierdzających, że byłoby im dosyć łatwo lub

bardzo łatwo dostać poszczególne substancje wahają się od 67,4% w przypadku konopi indyjskich do 14,7% w przypadku cracku.

Od dokonania oceny uchylało się, w zależności od rodzaju ocenianej substancji, od 15,7% (marihuana i haszysz) do 43,3% (polska heroina) badanych. Relatywnie najmniej braków oceny odnotowano w przypadku substancji bardziej rozpowszechnionych na naszym rynku i częściej używanych przez studentów, np. marihuany bądź haszyszu. Najwięcej odpowiedzi „nie wiem” odnosi się do substancji spotykanych bardzo rzadko, np. crack. Te relatywnie wysokie odsetki badanych, którzy wybrali odpowiedź „Nie wiem” wskazują na znaczący frakcję osób do tego stopnia nie zainteresowanych substancjami nielegalnymi, że nie potrafiących nawet wyobrazić sobie skali trudności w zdobyciu tego typu środków.

**Tabela 29. Ocena dostępności substancji psychoaktywnych - rozkład odpowiedzi na pytanie jak trudne byłoby zdobycie każdej w wymienionych substancji**

	Niemożliwe	Bardzo trudne	Dosyć trudne	Dosyć łatwe	Bardzo łatwe	Nie wiem
Marihuana lub haszysz	4,8	4,1	7,9	28,7	38,7	15,7
Amfetamina	6,1	6,6	12,6	30,8	20,7	23,2
Ecstasy	7,9	6,8	13,6	25,7	14,5	31,5
LSD	8,9	9,3	15,3	21,7	10,9	33,9
Grzyby halucynogenne	9,2	10,8	16,4	16,8	9,1	37,7
Crack	11,4	13,9	16,0	9,5	5,2	44,0
Heroina	12,3	14,4	16,6	10,0	5,0	41,6
Polska heroina, tzw. "kompot"	13,4	13,4	14,5	10,3	5,1	43,3
Kokaina	12,5	13,7	14,8	10,9	6,7	41,6
Sterydy anaboliczne	9,7	8,5	11,1	20,5	13,9	36,3
Leki uspokajające lub nasenne	12,3	8,8	11,5	15,5	12,3	39,5

Na tle ocen dostępności substancji nielegalnych dostępność leków uspokajających i nasennych jest oceniana na poziomie zbliżonym do najtrudniej dostępnych substancji. Podobnie też kształtuje się wielkość frakcji studentów niepotrafiących dokonać oceny.

Rozkłady ocen dostępności narkotyków przez studentów niewiele odbiegają od rozkładów ocen formułowanych w badaniu ESPAD w 2003 r. zrealizowanym wśród uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. Wprawdzie studenci w nieco większych odsetkach niż uczniowie uznają poszczególne substancje za bardzo łatwo dostępne, to jednak trzeba pamiętać, że studenci ulokowani są przede wszystkim w wielkich miastach, gdzie dostępność zwykle bywa większa.

Inną miarą dostępności narkotyków zastosowaną w badaniu było pytanie o czas potrzebny do jego zdobycia. Dane na ten temat zawarto w tabeli 30.

**Tabela 30. Ocena dostępności substancji psychoaktywnych - rozkład odpowiedzi na pytanie, ile czasu potrzeba na zdobycie poszczególnych substancji**

	Jedną godzinę lub mniej	kilka godzin	jeden dzień	kilka dni	tydzień lub więcej	w ogóle nie	Nie wiem
Marihuana lub haszysz	16,4	20,8	15,2	14,2	3,7	2,2	27,5
Amfetamina	8,6	15,1	12,6	15,1	4,7	3,8	40,2
Ecstasy	5,4	12,0	9,3	13,8	4,5	4,8	50,2
LSD	3,9	9,6	9,1	12,7	5,8	5,6	53,3
Grzyby halucynogenne	2,3	6,1	6,8	13,1	6,5	6,2	59,0
Crack	1,4	4,1	4,8	9,2	7,2	7,8	65,4
Heroina	1,3	3,6	5,0	10,2	7,5	8,0	64,4
Polska heroina, tzw. "kompot"	1,6	3,5	4,7	10,3	5,8	8,5	65,5
Kokaina	2,0	3,8	5,7	10,2	7,4	7,5	63,4
Sterydy anaboliczne	3,7	6,8	6,7	12,4	6,1	6,1	58,2
Leki uspokajające lub nasenne	4,2	6,0	6,1	10,5	5,6	6,1	61,4

Dane zawarte w tabeli pokazują, że większość badanych jest w stanie zdobyć marihuanę lub haszysz w czasie nie dłuższym niż jeden dzień. Dla 37,2% badanych wystarczyłoby nie więcej niż kilka godzin. Na zdobycie innych środków potrzeba zwykle więcej czasu. Na przykład amfetaminę, drugą co do dostępności substancję zdobyłoby w czasie nie dłuższym niż jeden dzień tylko 36,3% badanych, a w czasie nie przekraczającym kilku godzin tylko 23,7% badanych. W przypadku pozostałych substancji ponad połowa badanych nie potrafiła określić czasu potrzebnego do ich zdobycia lub uznała, że dotarcie do nich byłoby w ogóle niemożliwe.

Kolejną miarą dostępności substancji była ekspozycja na propozycje substancji (tabela 31).

**Tabela 31. Ekspozycja na propozycje poszczególnych substancji – respondenci, którym proponowano poszczególne substancje<sup>3</sup> w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem (odsetki badanych)**

Substancje wziewne	1,2
Marihuana lub haszysz	41,5
Amfetamina	16,0
Ecstasy	9,9
LSD	4,8
Grzyby halucynogenne	3,5
Crack	1,0
Heroina	0,9
Polska heroina, tzw. "kompot"	0,9
Kokaina	2,6
Sterydy anaboliczne	3,6
Leki uspokajające lub nasenne	2,7

Studenci najczęściej spotykają się z ofertami dwóch najbardziej rozpowszechnionych substancji nielegalnych tj. przetworów konopi (41,5%)

oraz amfetaminy (16,0%). Propozycje pozostałych substancji pojawiały się w przypadku nie więcej niż 5% badanych.

Respondentów pytano także o ich rolę w rozprzestrzenianiu się zjawiska używania narkotyków. Badani w 19,7% potwierdzili, że w czasie ostatnich 12 miesięcy skontaktowali kogoś z osobą, która miała dostęp do środków odurzających. Do częstowania kogoś środkami odurzającymi przyznało się 5,4% badanych, a do sprzedawania środków 0,9%.

### **Problemy związane z używaniem substancji**

Picie napojów alkoholowych wiąże się często z powstawaniem różnych problemów. Także używanie narkotyków prowadzić może do powstawania wielu, często podobnych jak w przypadku alkoholu, problemów. Wreszcie problemy te występować mogą także bez związku z używaniem substancji. W jednym z pytań ankiety respondenci otrzymali listę takich problemów z prośbą, aby określili, czy kiedykolwiek stali się ich udziałem w związku z pićm, w związku z używaniem narkotyków i wreszcie z innych powodów – bez udziału substancji psychoaktywnych. Wyniki zawiera tabela 32.

Badani w znikomych odsetkach doświadczali różnych problemów, jakie mogą wiązać się z używaniem substancji.

Porównanie danych w poszczególnych kolumnach tabeli przekonuje, że relatywnie bardziej rozpowszechnione są problemy związane z alkoholem. Problemy związane z narkotykami oraz problemy powstające bez związku z używaniem substancji pojawiają się rzadziej.

Jeśli spojrzymy na pięć najczęściej występujących problemów związanych z alkoholem to znajdziemy wśród nich: (6,6%), „udział w przepychance lub bójce” (2,9%), „aresztowanie lub spisanie przez policję” (2,2%), „niechciane doświadczenia seksualne” (1,5%), „uraz fizyczny w wyniku wypadku” (1,1%). Każdy z pozostałych problemów doświadczenia był w związku z alkoholem przez mniej niż 1% badanych.

**Tabela 32. Doświadczania poszczególnych problemów w czasie ostatnich 12 miesięcy (odsetki badanych)**

	Pod wpływem środków odurzających	Pod wpływem alkoholu	W innych okolicznościach
Niechciane doświadczenia seksualne	0,4	1,5	0,5
Nie pamiętanie gdzie się było i co się robiło	0,9	6,6	0,2
Ofiara kradzieży	-	0,4	0,9
Wypadek doznając urazów fizycznych	0,1	1,1	1,2
Przepychanka, bóje	0,2	2,9	1,1
Ofiara pobicia	0,1	0,7	0,4
Stan zdrowia wymagający natychmiastowej interwencji medycznej	0,1	0,1	0,9
Ofiara przestępstwa na tle seksualnym	0,1	-	-
Wejście w kolizje z prawem	0,1	0,9	0,7
Aresztowanie lub spisanie przez policję	0,6	2,1	1,4
Próba samobójstwa	-	0,3	0,4

Te same problemy, ale w związku z używaniem narkotyków pojawiały się w odpowiedziach mniej niż 1% badanych. Podobnie jak przy problemach alkoholowych najczęściej pojawiało się „nie pamiętanie gdzie się było i co się robiło” (0,9%). Rozpowszechnienie wyższe niż 0,2% odnotowano jeszcze w przypadku „aresztowania lub spisania przez policję” (0,6%) oraz „niechciany doświadczeń seksualnych” (0,4%).

W przypadku każdego z problemów poza jednym badani w wyższych odsetkach potwierdzali doświadczania ich bez związku z używaniem substancji niż w związku z używaniem narkotyków. Tym jedynym problemem częściej występującym, gdy badany był pod wpływem środków odurzających niż na trzeźwo jest „nie pamiętanie gdzie się było i co się robiło”.



Używanie narkotyków podobnie jak picie napojów zawsze wiąże się z ryzykiem powstania problemów. Do sytuacji obarczonych szczególnie wysokim ryzykiem należy prowadzenie samochodu lub innego pojazdu, wtedy gdy jest się pod działaniem, czy to alkoholu, czy to narkotyku. Rozpowszechnienie tego zachowania stało się przedmiotem badania. Respondentów pytano, czy w czasie ostatnich 12 miesięcy zdarzyło się, aby chociaż raz po użyciu alkoholu lub po użyciu narkotyku prowadzili samochód. Do prowadzenia samochodu będąc w stanie po użyciu alkoholu przyznało się 1,9% badanych, a po użyciu narkotyku – 1,3% badanych. Odsetki te należy traktować jako dolną granicę oszacowania, bowiem przyznanie się do tego zachowania w badaniu ankietowym, nawet anonimowym, wymagało nie lada odwagi. Pamiętajmy, że już samo używanie narkotyków nie jest zachowaniem, do którego nie łatwo się przyznać, a cóż dopiero prowadzenie pojazdu w tym stanie. Można zatem założyć, że faktycznie osób dopuszczających się takich czynów może być więcej.

Zobaczmy na koniec, na ile używanie substancji, tj. narkotyków i alkoholu, koliduje z obowiązkami studenta, tj. uczestnictwem w zajęciach dydaktycznych oraz zdawaniem kolokwium i egzaminów.

Dane na temat uczestnictwa w procesie dydaktycznym, będą w stanie po użyciu substancji zgromadzono w tabeli 33.

**Tabela 33. Uczestnictwo w zajęciach, kolokwiach i egzaminach będąc w stanie pod wpływem środków odurzających lub alkoholu w czasie ostatnich 12 miesięcy (odsetki badanych)**

	Pod wpływem środków odurzających	Pod wpływem alkoholu
Zdawanie egzaminu	1,1	0,6
Zdawanie kolokwium	1,1	1,2
Uczestnictwo w zajęciach/wykładzie	1,8	3,9

Studenci w nielicznych przypadkach przyznawali się do zdawania egzaminu lub kolokwium będąc pod wpływem narkotyków lub alkoholu. Zdarzało się to około 1% badanych. Częściej raportowane było uczestnictwo w zajęciach w stanie po użyciu tych substancji – 1,8% badanych uczestniczyło w zajęciach będąc pod wpływem narkotyków i 3,9% - będąc pod wpływem alkoholu.

### **Ryzyko związane z używaniem substancji psychoaktywnych w opiniach badanych**

Używanie substancji psychoaktywnych, zarówno legalnych takich jak napoje alkoholowe, czy tytoń, jak nielegalnych takich jak narkotyki niesie za sobą ryzyko pojawienia się szkód zdrowotnych i społecznych.

Ryzyko to jest szczególnie duże, gdy po substancje te sięgają ludzie nie świadomi tego co może im grozić. Pewne znaczenie profilaktyczne może tu mieć świadomość wielorakich niebezpieczeństw związanych z ich używaniem. Nie tylko dlatego, że uświadomienie sobie ryzyka skłaniać powinno do ograniczania konsumpcji, ale również dlatego, że stwarza ono szansę zadbania o to aby zminimalizować niebezpieczeństwo powikłań. Zobaczmy zatem na ile badani zdają sobie sprawę z ryzyka związanego z używaniem różnych substancji.

**Tabela 34. Ocena ryzyka związanego z używaniem poszczególnych substancji**

	Nie ma ryzyka	Małe ryzyko	Umiarkowane ryzyko	Duże ryzyko	Trudno powiedzieć
Pałą papierosy od czasu do czasu	5,0	29,5	45,3	16,8	3,4
Pałą jedną lub więcej paczek papierosów dziennie	0,5	1,5	8,4	88,4	1,2
Wypijają jeden lub dwa "drinki" prawie codziennie	2,3	10,6	32,8	51,2	3,1
Wypijają cztery lub pięć "drinków" prawie codziennie	0,5	2,7	11,4	83,7	1,7
Wypijają pięć lub więcej "drinków" 1 raz lub 2 razy w ciągu każdego weekendu	2,7	12,9	38,0	42,3	4,1
Próbują marihuany lub haszyszu 1 raz lub 2 razy w życiu	25,3	30,9	19,5	20,8	3,5
Pałą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	6,9	18,7	31,6	39,2	3,5
Pałą marihuanę lub haszysz regularnie	1,7	4,1	10,1	81,7	2,4
Próbują ecstasy 1 raz lub 2 razy w życiu	6,3	18,0	28,8	41,4	5,4
Używają ecstasy regularnie	0,6	1,4	5,1	90,4	2,5
Próbują heroiny 1 raz lub 2 razy w życiu	1,7	10,8	19,8	62,2	5,6
Używają heroiny regularnie	0,7	0,4	1,1	95,7	2,1
Próbują kokainy lub crack 1 raz lub 2 razy w życiu	1,9	10,4	20,9	61,2	5,6
Używają kokainy lub crack regularnie	0,7	0,9	2,0	94,4	2,0
Próbują amfetaminy 1 raz lub 2 razy w życiu	4,7	16,9	31,0	42,5	4,8
Używają amfetaminy regularnie	0,7	0,7	2,6	93,8	2,2
Zażywają regularnie leki uspokajające i nasenne bez wskazań lekarskich	0,9	1,6	11,2	82,4	3,9

W ankiecie przedstawiliśmy badanym listę środków legalnych i nielegalnych, prosząc o ocenę na czterostopniowej skali ryzyka zaszkodzenia sobie w wyniku używania każdego z nich. W przypadku większości substancji

pytaliśmy osobno o ryzyko związane z podejmowaniem prób oraz ryzyko wynikające z regularnego używania. Tylko przy napojach alkoholowych, traktowanych zresztą łącznie, oraz przy konopiach wprowadziliśmy trzy poziomy nasilenia używania. W przypadku alkoholu odpowiadają one trzem stylom picia tj.: „małe ilości jednorazowo ale często”, „duże ilości jednorazowo ale rzadko” oraz „dużo jednorazowo i często”. W odniesieniu do konopi trzy poziomy używania odpowiadają eksperymentowaniu, używaniu okazjonalnemu i regularnemu. Rozkłady odpowiedzi przedstawia tabela 48.

Badani w przeważającej większości dostrzegają ryzyko szkód związane z używaniem substancji psychoaktywnych. Tylko bardzo nieliczni stwierdzają, że ich używanie nie pociąga za sobą żadnego ryzyka. Stosunkowo najwięcej takich odpowiedzi padło przy paleniu papierosów od czasu do czasu oraz przy próbach z marihuaną. Jednak regularne palenie tytoniu w ilości co najmniej jednej paczki dziennie traktowane jest jako bardzo ryzykowne.

Analiza rozkładów odpowiedzi wskazuje na nasilenie używania jako główne źródło zróżnicowania ryzyka, w mniejszym stopniu rolę tę pełni rodzaj substancji. Na przykład eksperymentowanie z marihuaną lub haszyszem traktowane jest w sumie jako mniej ryzykowne niż regularne palenie papierosów lub regularne picie napojów alkoholowych. Ryzyko związane z poszczególnymi substancjami jest jednak również różnicowane przez badanych, chociaż w mniejszym stopniu. Jeśli wziąć pod uwagę tylko odsetki respondentów wybierających odpowiedź „duże ryzyko”, to na plan pierwszy wysuwa się regularne używanie heroiny i crack'u. Następnie regularne używanie ecstasy, regularne palenie marihuany i częste picie napojów alkoholowych w znacznych ilościach oraz codzienne wypalanie co najmniej jednej paczki papierosów.

Przy ocenie ryzyka związanego z różnymi stylami picia napojów alkoholowych, za najbardziej niebezpieczny badani uznali częste picie w dużych ilościach. Na drugim miejscu pod względem ryzyka znalazł się wzór polegający na częstym, tzn. prawie codziennym piciu małych ilości, a dopiero na trzecim wzór picia większy ilości ale jeden lub dwa razy w czasie weekendu. Różnica między

odsetkami badanych traktujących te dwa ostatnie wzory za bardzo ryzykowne są bardzo niewielkie.

## **Postawy wobec substancji i ich używania**

Próba uchwycenia odniesień normatywnych wobec używania poszczególnych substancji psychoaktywnych było pytanie o ocenę zachowania kogoś, kto od czasu do czasu sięga po poszczególne substancje.

Badani udzielali odpowiedzi przy użyciu kategorii zawartych w tabeli 35, tj. od „zdecydowanie potępiam” do „zdecydowanie nie potępiam”. Pozostawiono też możliwość uchylecia się od oceny.

Na liście substancji poddanych ocenie znalazły się zarówno środki legalne (papierosy, napoje alkoholowe) jak i nielegalne (marihuana, amfetamina, kokaina, heroina). Zgodnie z przewidywaniami te pierwsze generalnie rzadziej spotykały się z potępieniem. Warto zauważyć, że odsetki badanych potępiających używanie takich substancji jak amfetamina, kokaina, czy heroina są nie tylko bardzo wysokie, ale również niewiele różnią się między sobą. Nieco inaczej rzecz się ma z marihuaną. Odsetki potępiających są wprawdzie znacznie wyższe, niż w przypadku wódki, ale jednak trochę niższe niż przy wspomnianych wyżej narkotykach. Wyniki badania ujawniły słabą tendencję do innego traktowanie przetworów konopi, niż tzw. „twardych narkotyków”. Oznacza to, że w odczuciach społecznych marihuana nie ma jednoznacznie takiego samego „image”, jak inne narkotyki. Stopień potępienia picia napojów alkoholowych jest silnie zróżnicowany w zależności od typu napoju. Relatywnie najmniej potępień wiąże się z piwem, więcej z winem, najwięcej z wódką. Palenie papierosów lokuje się na tym tle, gdzieś pomiędzy winem i wódką.

**Tabela 35. Potępienie używania poszczególnych substancji**

	Zdecydowanie potępiam	Raczej potępiam	Raczej nie potępiam	Zdecydowanie nie potępiam	Trudno powiedzieć
Palenie papierosów od czasu do czasu	11,2	21,0	34,7	27,3	5,9
Wypalanie co najmniej paczki papierosów dziennie	46,1	28,2	16,2	6,2	3,3
Picie alkohol raz-dwa razy na rok	3,0	1,4	17,9	73,5	4,2
Picie alkoholu kilka razy w miesiącu	5,9	18,5	40,9	30,2	4,4
Picie alkoholu codziennie lub prawie codziennie	58,0	28,4	7,4	3,9	2,3
Upijanie się od czasu do czasu	22,8	26,2	33,9	13,3	3,9
Upijanie się codziennie lub prawie codziennie	82,9	10,7	2,2	2,5	1,6
Spróbowanie marihuany lub haszyszu raz-dwa razy	27,8	19,8	29,9	17,9	4,6
Palenie marihuany lub haszyszu od czasu do czasu	36,4	26,6	23,4	9,8	3,8
Palenie marihuany lub haszyszu codziennie/prawie codziennie	76,3	15,5	3,1	3,0	2,0
Spróbowanie amfetaminy raz-dwa razy	49,6	25,8	16,4	5,5	2,7
Używanie amfetaminy od czasu do czasu	66,7	22,8	5,6	2,6	2,3
Używanie amfetaminy codziennie/prawie codziennie	90,6	5,9	0,5	1,5	1,4
Spróbowanie heroiny raz-dwa razy	73,2	15,8	6,4	2,4	2,1
Używanie heroiny od czasu do czasu	82,9	11,9	1,6	1,8	1,7
Używanie heroiny codziennie/prawie codziennie	93,4	3,3	0,5	1,4	1,4

W ostatnich latach w naszym kraju pojawiły się pierwsze głosy za legalizacją narkotyków. Ruchy legalizacyjne na zachodzie Europy i w USA mają dłuższą tradycję i są znacznie bardziej widoczne. Intencją poddania badaniu tej kwestii było określenie rozmiarów społecznej bazy podejścia legalizacyjnego. W ankiecie znalazły się dwa pytania na ten temat. Pytaliśmy, czy zdaniem badanych używanie marihuany, amfetaminy i heroiny powinno być dozwolone. Te trzy substancje dobrane zostały nieprzypadkowo, używanie pierwszej z nich wiąże się z relatywnie mniejszym ryzykiem, druga jest groźna ale dość rozpowszechniona zaś trzecia, chociaż używana bardzo rzadko należy do najgroźniejszych. Rozkład odpowiedzi na te pytania zwiera tabela 36.

**Tabela 36. Społeczne przyzwolenia na używania marihuany, amfetaminy i heroiny - rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy w Polsce powinno być dozwolone używanie któregoś z następujących środków?**

	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć
Marihuana	12,2	17,1	18,5	43,7	8,5
Amfetamina	2,3	2,0	13,9	78,7	3,2
Heroina	2,4	0,7	8,9	85,7	2,3

Dane zestawione w tabeli przekonują, że większość badanych nie wyraża przyzwolenia na używanie narkotyków. Nawet w przypadku marihuany 62,2% badanych jest przeciwnych przyzwoleniu na jej używanie, w tym zdecydowanie – 43,7%. W przypadku amfetaminy odsetek przeciwników wynosi 92,6%, a przy heroinie aż 94,6%. Skłonnych do wyrażenia zgody na używanie marihuany jest 29,3% badanych, amfetaminy – 4,3% i heroiny – 3,1%. Wyniki te wskazują na bardzo mały stopień społecznego poparcia dla pomysłów legalizacji amfetaminy i heroiny oraz nieco większy dla legalizacji marihuany. W rozkładach odpowiedzi na pytanie o zgodę na dopuszczalność używania wybranych narkotyków wyczytać można odmienne traktowanie

przez studentów przetworów konopi z jednej strony oraz heroiny i amfetaminy z drugiej. W dyskusji o kwestii podziału na narkotyki „twarde” i „miękkie” znaczna część studentów zdaje się opowiadać za takim podziałem. Rozkłady odpowiedzi sugerują, że tym „miękkim” narkotykiem byłyby przetwory konopi, a do „twardych” trzeba zaliczyć nie tylko heroinę, ale także amfetaminę.

Wyniki badania pokazują, że studenci są znacznie bardziej liberalnie nastawieni do przetworów konopi niż cała populacja dorosłych mieszkańców naszego kraju. Na analogicznie zadane pytanie w badaniu z 2002 r. odejmującego próbę reprezentatywną mieszkańców naszego kraju, którzy przekroczyli szesnasty rok życia, za dopuszczalnością używania marihuany opowiedziało się tylko 6,5% badanych, podczas gdy zdecydowani przeciwnicy takiego rozwiązania stanowili aż 77,6% badanych. Studenci są także bardziej liberalni w kwestii marihuany niż analogiczna do nich frakcja wiekowa z populacji generalnej, czyli osoby w wieku 18-24 lata. W tej grupie zwolennicy przyzwolenia na używanie marihuany stanowili 15,2%, zaś zdecydowani przeciwnicy 57,7%. Powyższe porównania opatrzyć trzeba zastrzeżeniem – skale odpowiedzi zastosowane w badaniu populacji generalnej z 2002 i w badaniu studentów w 2004 r. nie były identyczne, chociaż pytanie brzmiało tak samo. W 2002 r. w skali odpowiedzi znajdowała się jedna więcej pozycja – „ani zgadzam się, ani nie zgadzam się”. Nie wydaje się jednak, aby rozbieżność ta mogła wyjaśnić tak duże różnice między wynikami obu badań. Istotnym czynnikiem stosunku do substancji psychoaktywnych jest przekonanie o ich właściwościach uzależniających. Kwestię tę sondowano przedstawiając badanym listę środków z prośbą o określenie, które ich zdaniem są uzależniające. Rozkład odpowiedzi zwrócić w tabeli 37.



**Tabela 37. Właściwości uzależniające poszczególnych substancji w opiach respondentów - rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy uważasz następujące środki za uzależniające, czy też nie?**

	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć
Marihuana	44,1	29,4	16,1	5,0	5,4
Amfetamina	71,9	20,9	2,9	0,9	3,4
Ecstasy	66,3	21,9	5,3	0,9	5,7
Heroina	85,2	10,6	0,2	0,7	3,3
Tytoń	74,9	20,5	2,2	0,9	1,5
Alkohol	57,5	27,6	10,2	1,9	2,7
Kawa	27,3	33,2	26,6	5,5	7,4

Bezspornie jako uzależniającą badani uznali heroinę – 95,8% respondentów tak ją zakwalifikowało, z tego aż 85,2% w sposób zdecydowany. Niemal wszyscy badani byli przekonani o właściwościach uzależniających tytoniu (95,4%, z tego 74,9% zdecydowanie) i amfetaminy (92,8%, z tego 71,9% zdecydowanie). W nieco mniejszym odsetku respondenci byli skłonni uznać uzależniającą moc ecstasy – 88,2%, z tego 66,3% zdecydowanie. W prawie uzależniających właściwości marihuany respondenci okazali się bardziej podzieleni. Zwolennicy poglądu wedle którego marihuana uzależnia stanowili 73,5% badanych (w tym 44,1% zdecydowanie), podczas gdy do jego przeciwników należało 21,1% badanych (w tym 5,0% zdecydowanie). Warto zauważyć, że respondenci w nieco większych odsetkach potwierdzali uzależniające właściwości alkoholu niż marihuany. Praktycznie spośród poddanych ocenie substancji tylko kawa uzyskała mniej potwierdzeń swoich właściwości uzależniających.

Trzeba jednak dodać, że na wprost zadane pytanie: czy marihuana jest narkotykiem, twierdząco odpowiedziało 71,8% badanych, podczas gdy przeciwnego zdania było 10,2% badanych. Dla 18,0% pytanie to okazało się zbyt trudne – wybrali oni odpowiedź trudno powiedzieć.

## **Zapobieganie używaniu substancji psychoaktywnych**

Studenci w znacznej części stykali się z przekazem profilaktycznym – 85,8% badanych przekazywano w szkole średniej informacje na temat środków odurzających i konsekwencji ich używania. Tylko 6,3% nie otrzymało w szkole takich informacji. Pozostałych 7,9% nie pamięta czy w szkole była mowa o narkotykach. W mniejszym odsetku badani raportowali rozmowy o środkach odurzających i konsekwencjach ich używania z rodzicami bądź opiekunami (60,4%).

Badani w większości uważają, że uczelnie powinny angażować się w kampanie informacyjne na temat środków odurzających i konsekwencji ich używania. Uważa tak 86% respondentów, z tego 51,5% - zdecydowanie.

Akceptację większości badanych zyskała idea zorganizowania na terenie uczelni punktów, w których udzielano by informacji i pomocy osobom mającym problem ze środkami odurzającymi. Poparcia dla takiej idei udzieliło 79,8% badanych, z tego 42,7% - zdecydowanie.

Zdecydowana większość respondentów nie zaobserwowała na swojej uczelni aktywności profilaktycznej - 79,4% badanych nie zetknęło się na uczelni z jakąkolwiek akcją związaną z zapobieganiem używaniu środków odurzających. Tylko 6,6% miało styczność z taką akcją, 14% nie potrafiło sobie przypomnieć. Badani nie obserwują także działalności na uczelni punktów udzielających informacji i pomocy osobom mającym problem ze środkami odurzającymi - 51,0% studentów twierdzi, że takie punkty w ogóle nie istnieją, 47,3% nie potrafi powiedzieć, czy takie punkty funkcjonują. Tylko 1,7% studentów dostrzegło działanie takich punktów.

Zdaniem większości studentów uczelnie powinny mieć prawo podejmowania działań represyjnych wobec osób używających substancji psychoaktywnych na terenie uczelni oraz osób sprzedających bądź udzielających innym takich substancji na terenie uczelni. Badani w 73,2% przychyliłi się do opinii, że władze uczelni powinny mieć prawo do wyciągnięcia konsekwencji wobec osoby, która używała środków odurzających na terenie uczelni, zaś 80,4% badanych zgodziło się ze stwierdzeniem, że władze uczelni powinny mieć

prawo do skreślenie z listy studentów kogoś, kto na terenie uczelni sprzedawał bądź rozdawał środki odurzające.

Uzasadnienia dla znacznego stopnia akceptacji dla ewentualnych działań profilaktycznych poszukiwać możemy w ocenach skali zagrożenia środowiska studenckiego problemem substancji psychoaktywnych. Na pytanie o to, czy zjawisko używania środków odurzających jest poważnym problemem w środowisku studenckim 12,5% badanych odpowiedziało, że zdecydowanie tak, a kolejnych 35,2%, że raczej tak. Ponad połowa badanych (51,5%) zna osobiście w swoim środowisku studenckim kogoś, kto używa środków odurzających, 10,7% badanych widuje takie osoby, ale nie zna ich osobiście i 19,3% tylko słyszało o takich osobach. Tylko 15,5% badanych nie zna użytkowników narkotyków i nie słyszało o nich.

## **PODSUMOWANIE**

Wyniki badania ankietowego zrealizowanego na reprezentatywnej próbie studentów całego kraju wykazały znaczne rozpowszechnienie używania substancji legalnych i nielegalnych w tej grupie. Rozpowszechnienie używania substancji nielegalnych jest jednak niższe, niż wśród młodzieży szkół ponadgimnazjalnych. Szczególnie duża różnica występuje w przypadku wskaźników aktualnego - okazjonalnego i częstego używania substancji nielegalnych, zwłaszcza amfetaminy.

Najbardziej rozpowszechnioną substancją nielegalną wśród młodzieży studenckiej są przetwory konopi, podobnie jak ma to miejsce zarówno wśród młodzieży szkolnej, jak i w całej populacji dorosłych mieszkańców naszego kraju.

Zarówno eksperymentowanie z substancjami nielegalnymi, jak ich okazjonalne używanie jest bardziej rozpowszechnione wśród mężczyzn niż wśród kobiet.

Używanie substancji nielegalnych dokonuje się przede wszystkim w kontekście spędzania czasu wolnego i zabawy. Wspomaganie procesu nauki substancjami występuje sporadycznie.

Młodzież studencka nieco wyżej ocenia dostępność substancji nielegalnych niż młodzież szkół ponadgimnazjalnych, co zapewne jest efektem ulokowania studentów głównie w większych miastach.

Większość studentów jest dobrze zorientowana w zakresie ryzyka szkód zdrowotnych i społecznych związanych z używaniem substancji psychoaktywnych. O stopniu ryzyka, według ocen respondentów, decyduje bardziej nasilenie używania, niż rodzaj substancji.

Poziom akceptacji dla używania poszczególnych substancji jest znacznie zróżnicowany. Sporadyczne picie jest powszechnie akceptowane natomiast używanie substancji nielegalnych spotyka się generalnie z większym potępieniem niż picie alkoholu czy palenie tytoniu. Należy odnotować, że marihuana i haszysz są traktowane przez studentów wyraźnie bardziej liberalnie niż inne substancje nielegalne. Bardziej liberalne podejście do przetworów konopi niż innych narkotyków ujawnia się także w odpowiedziach na pytania o to, czy w Polsce powinno być dozwolone ich używanie.

Badani stykali się w zdecydowanej większości z przekazem profilaktycznym już w szkole, uważają jednak, że uczelnie także powinny angażować się edukację w tym zakresie. Zdaniem badanych uczelnie powinny także podejmować działania w zakresie pomocy osobom z problemem środków odurzających.

## **WNIOSKI I REKOMANDACJE**

Wyniki badania skłaniają do sformułowania kilku wniosków, a w ślad za nimi kilku rekomendacji.

Młodzież studencka w naszym kraju, wedle wyników badania, jawi się jako silnie zagrożona przez legalne substancje psychoaktywne. Większość

wskaźników dotyczących substancji nielegalnych także jest dość wysoka. Podjęcie działań profilaktycznych powinno zatem stanowić bezwzględny priorytet.

Wydaje się, że znaczne rozpowszechnienie używania substancji, a szczególnie rozmiary zjawiska picia alkoholu i używania przetworów konopi, jest efektem głębokiej zmiany obyczajowej, której dotychczasowe zabiegi profilaktyczne skutecznie przeciwstawić się nie są w stanie. Dla odwrócenia obecnego trendu, jeśli to jest w ogóle możliwe, potrzebna jest nie tylko mobilizacja całego społeczeństwa oparta na pełnym konsensusie, co do celu, jaki chcemy osiągnąć, ale też i pomysły nowego podejścia do redukcji popytu na substancje wśród młodzieży.

Znaczne rozmiary grup silniej zaangażowanych w używanie substancji skłaniają do przemyślenia na nowo priorytetów w strategii prewencyjnej. Zastanowienia wymaga kwestia oferty dla młodych ludzi używających względnie często substancji nielegalnych lub pijących często, w ilościach prowadzących do nietrzeźwości. Wielu z nich nie uda się przekonać do zmiany tego stylu życia, konieczne wydaje się, zatem zadbanie o minimalizację szkód, do jakich to może prowadzić.

Tendencja do względnie liberalnego podejścia do przetworów konopi, czy przekonania o mniejszym ryzyku szkód związanych z ich używaniem niż w przypadku takich narkotyków jak heroina czy kokaina pokazuje kierunki myślenia młodzieży na ten temat. Wydaje się, że warto przemyśleć przekaz profilaktyczny, szczególnie o charakterze edukacyjnym, pod kątem przystawalności do doświadczeń, postaw i przekonań młodych ludzi.

Wyniki badania wskazują na kontekst stylu spędzania czasu wolnego i zabawy jako towarzyszący używaniu narkotyków. W poszukiwaniu uwarunkowań sięgania przez młodzież po substancje nielegalne obiecujący wydaje się kontekst norm i wartości. Kwestia ta powinna stać się przedmiotem dalszych badań.